

تحلیل وضعیت موجود همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی ایران

دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۱۰

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۳۱

شهرام مهرآور گیگلو^۱

دکتری مدیریت آموزش عالی دانشگاه علامه طباطبائی تهران، ایران.

علی خرسندی طاسکو

استادیار گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی دانشگاه علامه طباطبائی تهران، ایران.

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف تحلیل وضعیت موجود همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی با رویکرد کیفی از نوع تحلیل اسنادی انجام شده است. جامعه مورد مطالعه پژوهش، دانشگاه‌های دولتی مورد تایید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بود. با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، گزارش ارزیابی سال‌های ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی از فعالیتهای علمی بین‌المللی دانشگاه‌های دولتی، مراکز پژوهشی و پارک‌های علم و فناوری و همچنین نتایج و گزارش‌های نظام‌های رتبه‌بندی بین‌المللی، تایمز، شانگهای و نظام رتبه‌بندی QS بوده است. که از این گزارش‌ها نیز نتایج حضور دانشگاه‌های ایران در رتبه‌بندی ۲۰۲۰ تایمز، ۲۰۱۹ شانگهای و ۲۰۲۰ نظام رتبه‌بندی QS به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شده‌اند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های پژوهش فیش، چک لیست‌ها و اسناد و مدارک موجود بود. برای تفسیر و تحلیل داده‌ها نیز از روش تحلیل توصیفی بهره گرفته شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که در هیچکدام از شاخص‌های مورد بررسی وضعیت موجود همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی کشور مطلوب نبوده است. بنابراین با عنایت به یافته‌های پژوهش تدوین یک برنامه جامع و مدون برای تقویت همکاری‌های علمی بین‌المللی، تعمیق همکاری‌های بین‌المللی به سطوح تصمیم‌گیری و اجرایی دانشگاه، تأسیس دفاتر بین‌المللی آموزش عالی در کشورهای مختلف جهان به منظور گسترش همکاری‌های علمی بین‌المللی می‌تواند در گسترش همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی کشور موثر واقع گردد.

واژگان کلیدی: دانشگاه، همکاری علمی بین‌المللی، تحلیل اسنادی.

Analysis of the current situation of international scientific cooperation in Iranian public universities

Shahram Mehravar Giglou¹

PhD in Higher Education Management, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran.

Ali Khorsandi Tasko

Assistant Professor, Department of Management and Educational Planning, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran.

Abstract:

The aim of this study was to analyze the current situation of international scientific cooperation in public universities with a qualitative approach of documentary analysis. The study population was public universities approved by the Ministry of Science, Research and Technology. Using purposive sampling method, evaluation report of 1394, 1395, 1397 and 1398 of the Center for International Scientific Studies and Cooperation of international scientific activities of public universities, research centers and parks Science and technology as well as the results and reports of the international rating systems, the Times, Shanghai and the QS rating system. From these reports, the results of the presence of Iranian universities in the 2020 Times rankings, 2019 Shanghai rankings and the 2020 QS ranking system have been selected as research examples. Data collection tools and research data were checklists, checklists and available documents. Descriptive analysis method has been used to interpret and analyze the data. The findings of the research indicate that in none of the studied indicators, the current situation of international scientific cooperation in public universities of the country has been favorable.

Keywords: University, International Scientific Cooperation, Document Analysis.

¹ Corresponding author: shahramm27@gmail.com

مقدمه

در ادبیات گسترده بین‌المللی‌سازی آموزش عالی، مبادلات دانشگاهی مدتهاست که نقش محوری در ساختارها و عملکردهای آموزش عالی، به ویژه در کشورهای اروپایی، ایالات متحده، کانادا، استرالیا و نیوزیلند را ایفا می‌کند. در مقابل، مطالعات مربوط به این پدیده در آسیا از نظر تاریخی کمتر مورد توجه بوده است (Ching Chou & , ۲۰۲۰). همچنین نقش همکاری‌های علمی بین‌المللی با توجه به تغییرات به وجود آمده در نظام‌های آموزش عالی برجسته‌تر شده است. همکاری‌های علمی بین‌المللی ابزاری توانمند در جهت ارتقای کیفیت و مشاهده پذیری بالا در زمینه تولید دانش نظری و کاربردی در مراکز علمی به حساب می‌آید و در واقع پاسخی به فشارها و الگوهای جهانی-شدن در زمینه حفظ کارایی، بهره‌وری و سطح علمی در عرصه جهانی خواهد بود. همچنین همکاری‌های علمی بین‌المللی عنصر مهمی در رشد و توسعه علمی کشورها محسوب می‌شود (Zare Banadkouki , ۲۰۲۰). همکاری‌های علمی بین‌المللی یکی از اشکال غالب بین‌المللی‌شدن آموزش عالی است که طیف وسیعی از فعالیت‌های دانشگاهی، اعم از فعالیت‌های مشترک بین‌المللی از قبیل برگزاری کنفرانس‌های مشترک، تبادل استاد و دانشجو، برگزاری دوره‌های آموزشی مشترک، طرح‌های پژوهشی مشترک است (Lin Lau & , ۲۰۱۷). chan (۲۰۰۴) نیز همکاری‌های علمی بین‌المللی دانشگاه‌ها را شامل تبادلات علمی، تدوین برنامه درسی، ارائه دروس مشترک، همکاری‌های پژوهشی و دعوت مشترک برای پروژه‌های مشترک می‌داند. همکاری‌های علمی-بین‌المللی بین دانشگاه‌ها، فرصتی برای ارتباط ملاحظات جهانی و محلی و امکان ادغام ابعاد بین فرهنگی در پژوهش و آموزش را فراهم می‌سازد (Jones , ۲۰۱۶). Vinci Aldieri, Kotsemir & (2018) نیز معتقدند که همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی به انباشت، رشد و توسعه سرمایه انسانی و درنهایت منجر به

افزایش درآمد دانشگاه می‌شود. Berchin (2018) نیز بر سهم و نقش همکاری‌های علمی بین‌المللی دانشگاه‌ها در حل مسائل پژوهشی، اشتراک دانش بین محققان و حل مسائل جامعه دانشگاهی تأکید کرده‌اند.

همکاری‌های علمی بین‌المللی در ایران نیز از سابقه دیرینه‌ای برخوردار است طوری که در گذشته ایران در عرصه علم و فناوری مهد رجوع اندیشمندان جهان بوده و بسیاری از موفقیت‌های گذشته آن با شکل‌گیری چنین ارتباطی بوده که به تحکیم روابط با همسایگان و قدرت‌های سیاسی و علمی جهان منجر شده است؛ اما طی دوران، این ارتباط کمتر شده و در حال حاضر دانشگاه‌های ایران، به دلیل شرایط مذهبی فرهنگی و سیاست‌های خاص بین‌المللی و ماهیت انقلابی و خوی استکباری انقلاب اسلامی، با چالش‌های فراوانی در این خصوص مواجه‌اند. سالانه خیل عظیمی از سرمایه‌های انسانی کشور، جلای وطن کرده و عازم کشورهای مختلف می‌شوند و برنامه‌های جامعی برای اعزام، بازگشت و یا جبران خروج آنها از طریق تبادل دانشجو و ... وجود ندارد (Ramezani et al, ۲۰۱۸). بین-المللی‌سازی آموزش عالی در ایران در دهه‌های اخیر با اعزام دانشجویان و اساتید به کشورهای توسعه‌یافته شروع شده است؛ اما بین‌المللی‌سازی در آموزش عالی ایران همواره با چالش‌ها و محدودیت‌های فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی روبرو بوده است و برنامه‌ریزی‌ها و آینده‌نگاری‌های لازم جهت حرکت به سمت بین‌المللی‌شدن آنچنان که شایسته است، انجام نشده است. عوامل یاد شده و ضعف در نگرش و عدم تفکر آینده‌نگری در بینش مدیران آموزش عالی و دانشگاه‌های کشور موجب شده است که فرایند بین-المللی‌سازی دانشگاه‌های کشور فقط در حد تئوری بماند و در سطح علمیاتی هنوز اقدامات خاصی صورت نگرفته است.

از جمله شرایط و پیش‌زمینه‌های لازم برای بین-المللی‌شدن دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در

سیاسی، مهم‌ترین مانع در بحث همکاری‌های علمی بین‌المللی است. یافته‌های پژوهش Mehravar Giglo et al (۲۰۲۰) نیز نشان می‌دهد که عوامل سیاسی، فرهنگی، ساختاری، سیاستگذاری، فناوری ارتباطات و اطلاعات، زیرساخت مالی، فضا و تجهیزات، عوامل فردی و زبانی مهم‌ترین عوامل بازدارنده همکاری‌های پژوهشی بین‌المللی در نظام آموزش عالی کشور است. همچنین یافته‌های پژوهش Mehravar Giglo et al (۲۰۲۱) حاکی از آن است که گفتمان‌های فرهنگی، اقتصادی، بین‌المللی بودن علم و گفتمان سیاسی مهم‌ترین گفتمان‌های شکل دهنده به همکاری‌های علمی بین‌المللی در نظام آموزش عالی کشور است. یافته‌های پژوهش Mehravar Giglo et al (۲۰۲۱) همچنین حاکی از آن است که همکاری‌های آموزشی، مشارکت اعضای هیأت علمی در فعالیت‌های بین‌المللی، عوامل فرهنگی، اصلاح ساختار دانشگاه، بسترسازی مناسب برای استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات در دانشگاه، برنامه‌ها و سیاست‌های دولتی و جهانی‌شدن به عنوان مهم‌ترین مولفه‌های همکاری علمی بین‌المللی در آموزش عالی است. همچنین در پژوهش دیگر Mehravar Giglo et al (۲۰۲۰) موانع ساختاری، فرهنگی، سیاسی، زبانی، مالی و تجهیزات و زیرساخت‌های فیزیکی به عنوان مهم‌ترین موانع همکاری‌های علمی بین‌المللی از دیدگاه مدیران بخش بین‌الملل دانشگاه‌های دولتی و صاحب‌نظران این حوزه شناسایی شد. با عنایت به نکات ذکر شده پژوهش حاضر بر آن است تا وضعیت موجود همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی کشور را مورد تحلیل قرار دهد و راهکارها و توصیه‌های سیاستی را در راستای توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی کشور ارائه دهد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و با رویکرد کیفی از نوع تحلیل اسنادی انجام شده است. برای انجام پژوهش فرایند زیر طی شده است:

سطح کلان حمایت دولت، نهادهای قانون‌گذار و سیاست‌گذار در زمینه آموزش عالی است. در سطح دانشگاه نیز وجود استقلال دانشگاهی و آزادی علمی از جمله شرایط اساسی برای بین‌المللی‌شدن در دانشگاه‌هاست (Khorsandi Taskooh, 2015). در کشور ما در سطح دولتی حمایت لازم از دانشگاه‌ها برای بین‌المللی‌شدن صورت نمی‌گیرد و در سطح دانشگاه نیز مدیران دانشگاه از دانش بین‌المللی برخوردار نیستند و در برنامه‌ها و طرح‌هایشان اهمیت زیادی به بین‌المللی‌سازی دانشگاه نشان نمی‌دهند و هنوز هم از مزایا و منافع حاصل از بین‌المللی‌شدن آموزش عالی آگاه نیستند.

اجلاس‌ها و کنگره‌های متعددی در سطح جهانی نظیر اجلاس جهانی "آموزش عالی در قرن بیست و یکم: دیدگاه و عمل" که در سال ۱۹۹۸ م در مقر یونسکو در پاریس برگزار شد و همچنین اجلاس جهانی "علم در سده بیست و یکم: تعهدی نوین" که در کشور مجارستان برگزار شد، بر اهمیت و ضرورت همکاری‌های علمی بین‌المللی دانشگاه‌ها تأکید کرده‌اند (دایره‌المعارف آموزش عالی به نقل از مهرآور گیگلو، ۱۴۰۰). در سطح ملی نیز در اسناد بالادستی نظیر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (قسمت "ب" و "ج" بند ۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها تأکید می‌کند)؛ سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، نقشه جامع علمی کشور، قانون برنامه پنجم و ششم توسعه، سیاست‌های کلی علم و فناوری بر اهمیت و ضرورت همکاری‌های علمی بین‌المللی در راستای توسعه و آبادانی کشور تأکید شده است.

مطالعات مختلف نشان می‌دهند که رهبران آموزش عالی در جهان به طور روز افزونی بنا به دلایل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در تلاش برای بین‌المللی نمودن دانشگاه‌های خود هستند (Seeber et al & Altbach, 2016; Childress, 2009). همچنین یافته‌های پژوهش Hoekman & al (2012)؛ See (2019)؛ Aarons & al (2019) و Widmer & al (2010) نیز حاکی از آن است که موانع فرهنگی و

مرحله اول؛ انتخاب موضوع، تعیین اهداف و سؤالات؛ در این مرحله بعد از انتخاب موضوع، باید سؤالات و اهداف پژوهش را تعیین کرد که پژوهشگر را به طور هدفمند برای بررسی های اکتشافی که مرحله دوم در اجرای روش اسنادی است، آماده می‌سازد. سؤالات مرتبط با روش اسنادی، با توجه به نوع موضوع و سطح بررسی می‌توانند سؤالات "چیستی"، "چرایی" و "چگونگی" را در بر بگیرند. در این مرحله سؤال پژوهش عبارت بود از اینکه: وضعیت موجود همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی کشور چگونه است؟ مرحله دوم؛ بررسی‌های اکتشافی و پیشینه پژوهش؛ پژوهشگر برای بسط دیدگاه خود و تعیین دامنه پژوهش به بررسی‌های اکتشافی می‌پردازد. کارکرد این بررسی، پرهیز از قضاوت‌های شخصی و آماده شدن برای پذیرفتن دیدگاه‌های مختلف است. بررسی‌ها در این پژوهش شامل مطالعات اولیه (یافتن منابع اصلی و عمده) و مشورت با اساتید راهنما و مشاور بوده است. پس از جمع‌بندی مطالعات اولیه و مشورت‌های علمی، پژوهشگر چند مهارت را کسب می‌کند: آشنایی با ادبیات و واژگان تخصصی موضوع، ترسیم کلی حوزه مطالعاتی و دامنه آنها، جهت دادن به مسیر پژوهش، یافتن پایگاه‌های علمی یا مراکزی که باید برای کسب داده‌ها به آنها رجوع کند. محل دسترسی به داده‌ها و اطلاعات در پژوهش حاضر شامل میدان‌های زیر بوده است: مراجعه حضوری به سازمان مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی، پایگاه داده‌های علمی، رجوع به سایت‌های رتبه‌بندی تایمز، شانگهای و نظام رتبه‌بندی QS.

مرحله سوم؛ انتخاب رویکرد نظری: روش اسنادی فارغ از سنت فکری و نظری پژوهش نیست. اساساً مطالعه منابع نیازمند وحدت پارادایمی است و اتصال فکری پژوهشگر به رهیافت‌های نظری معین، باعث جهت دادن به مسیر مطالعه و انجام پژوهش می‌شود. مرحله چهارم؛ نمونه‌گیری: در این مرحله بر اساس اهداف و جهت‌گیری مطالعه به دسته‌بندی منابع

پرداخته شد. با توجه به اینکه همه منابع دارای ارزش علمی و محتوایی یکسانی نیستند با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند با توجه به اهداف پژوهش مرتبط-ترین منابع انتخاب شد. منابع انتخاب شده عبارتند از: گزارش ارزیابی مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی از فعالیت‌های علمی بین‌المللی دانشگاه‌های دولتی، مراکز پژوهشی و پارک‌های علم و فناوری بوده است که در این پژوهش گزارش سال‌های ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. همچنین نتایج و گزارش‌های نظام‌های رتبه‌بندی بین‌المللی، تایمز، شانگهای و نظام رتبه‌بندی QS بوده است. که از این گزارش‌ها نیز نتایج حضور دانشگاه‌های ایران در رتبه‌بندی ۲۰۲۰ تایمز، ۲۰۱۹ شانگهای و ۲۰۲۰ نظام رتبه‌بندی QS به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شده‌اند.

مرحله پنجم؛ بازخوانی متون و مطالعه منابع: در این مرحله متون انتخاب شده چندین بار مورد مطالعه قرار گرفت و به صورت دستی و فیش‌برداری مهم‌ترین نکات مربوط به پژوهش حاضر یادداشت‌برداری شد.

مرحله ششم؛ پردازش و گزارش پژوهش: پردازش و نگارش نهایی مستلزم رعایت تکنیک‌هایی است که نتیجه آن، گزارش پژوهش را شکل می‌دهد:

الف) پردازش: ارزیابی مطالب و گزینش آنها اهمیت وافری در روش تحلیل اسنادی دارد. گزارش نهایی صرفاً کنار هم قرار دادن مطالب با ربط و بی‌ربط نیست. در مرحله پیشین پژوهشگر تلاش کرده تا مرتبط‌ترین مطالب را انتخاب کند و در این مرحله نیز اقدام به پالایش مطالب می‌کند. داشتن رویکرد نقادانه در واری مطالب در این مرحله به پژوهشگر کمک می‌کند، تا بدون سوگیری ذهنی مطالب را به صورت انتقادی مورد بررسی قرار دهد. بازخوانی مجدد مطالب و تجدید نظر در عنوان بندی‌ها یا مقولبه‌بندی‌ها در این مرحله انجام می‌شود. همچنین در جمع بندی و نگارش نهایی پژوهشگر به سؤالات پژوهش مراجعه کرده تا قوت اقناع‌کنندگی پاسخ‌های خود را مورد ارزیابی

برای آموزش عالی ایران در حوزه توسعه، کشورهای عراق، افغانستان، سوریه، لبنان، یمن و کشورهای همسایه مسلمان است، اما کشورهای هدف همکاری علمی بین‌المللی در حوزه راهبردی، کشورهای آلمان، ایتالیا، اتریش، روسیه، چین، ژاپن، کره، فرانسه و اتحادیه اروپا به‌عنوان یک هویت مستقل در همکاری‌های علمی بین‌المللی است.

شاخص اول: تولید مقالات مشترک علمی با سایر کشورهای جهان

چاپ مقالات مشترک علمی با محققان خارجی و داخلی، به‌عنوان یک نشانگر مهم در همکاری‌های علمی بین‌المللی در آموزش عالی کشور به‌حساب می‌آید. چاپ مقالات مشترک علمی نتیجه فعالیت‌های مشترک در بخش‌های زیر است: انجام پروژه مشترک تحقیقاتی، استاد راهنمای مشترک دانشجویان دکتری، تبادل فرصت‌های مطالعاتی محققان و اعضای هیأت علمی و بهره‌گیری از ظرفیت آزمایشگاه‌های دانشگاه‌های بزرگ دنیا.

انتقادی قرار دهد تا مشخص شود تا چه اندازه توانسته اهداف پژوهش را محقق سازد. اشباع مطالعاتی زمانی حاصل می‌شود که سؤالات و اهداف اصلی پژوهش به طور قانع‌کننده‌ای پاسخ داده شده باشند.

ب) گزارش و خاتمه: نتیجه هر پژوهش اسنادی به یک نقطه نظر منتهی می‌شود. این نقطه نظر بنا به تعداد منابع مورد بررسی و قدرت تحلیلی پژوهش، ممکن است به شکل‌گیری نظریه یا گمانه زنی نظری منتج گردد.

یافته‌های تحقیق

در این پژوهش برای پاسخ به این پرسش که وضعیت موجود همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی کشور چگونه است؟ از اسناد و مدارک موجود در این زمینه استفاده شد.

کشورهای هدف و راهبردی برای همکاری علمی بین‌المللی

جدول شماره (۱). تولید مقالات مشترک علمی ایران با کشورهای جهان: اسکاروس ۲۰۱۳-۲۰۱۸

۲۰۱۸		۲۰۱۷		۲۰۱۶		۲۰۱۵		۲۰۱۴		۲۰۱۳	
مشترک	کل	مشترک	کل	مشترک	کل	مشترک	کل	مشترک	کل	مشترک	کل
۱۱۸۷۶	۵۹۴۰۸	۱۳۰۶۸	۵۶۰۸۶	۱۱۲۸۲	۵۲۳۸۲	۹۵۷۳	۴۴۷۶۷	۸۹۳۸	۴۴۷۴۱	۸۰۸۴	۴۲۱۳۳
۲۰٪		%۲۳/۳		%۲۱/۵		%۲۱/۴		۲۰٪		%۱۹/۲	

جدول شماره (۲). معیارها و شاخص‌های رتبه بندی تایمز

وزن شاخص	شاخص‌ها	معیار	وزن معیار
۱۵%	بررسی شهرت: آموزش	آموزش	۳۰%
۶%	نسبت مدرک دکتری به تعداد اعضای هیأت علمی		
۴/۵%	نسبت کل دانشجویان کارشناسی به اعضای هیأت علمی		
۲/۲۵%	نسبت مدرک دکتری به کارشناسی ارائه شده توسط مؤسسه		
۲/۲۵%	سدرآمد مؤسسه نسبت به تعداد اعضای هیأت علمی		
۱۸%	بررسی شهرت: پژوهش	پژوهش	۳۰%
۶%	درآمد پژوهش		
۶%	تعداد مقاله‌های منتشرشده به ازای هیأت علمی		
۳۰%	میانگین تعداد استنادها به ازای مقاله‌های منتشرشده	استنادها	۳۰%
۲/۵%	درآمد پژوهشی حاصل از صنعت به ازای اعضای هیئت علمی	ارتباط با صنعت	۲/۵%
۲/۵%	نسبت اعضای هیأت علمی بین‌المللی به بومی	وجهه بین‌المللی	۷/۵%
۲/۵%	نسبت دانشجویان بین‌المللی به بومی		
۲/۵%	سهم مقاله‌های منتشرشده مشترک با نویسندگان همکاری خارجی		

جدول شماره (۳). تعداد دانشگاه‌های برتر جمهوری اسلامی ایران بین سال‌های ۲۰۱۲

تا ۲۰۲۰ در رتبه بندی تایمز

سال	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰
تعداد	۱	۱	۱	۲	۸	۱۳	۱۸	۲۹	۴۰

۱ بررسی وضعیت موجود دانشگاه‌های دولتی در این شاخص نشان می‌دهد که بین سال‌های ۲۰۱۳ الی ۲۰۱۹ در این شاخص دانشگاه‌های دولتی روند ثابتی داشته اند و در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۶، دانشگاه تهران، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، دانشگاه صنعتی اصفهان، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه صنعتی شریف، دانشگاه تبریز و دانشگاه شیراز به ترتیب ۷ دانشگاه برتر دولتی کشور در زمینه تولید مقالات مشترک علمی با محققان داخلی و خارجی بوده‌اند.

۲ شاخص دوم: وضعیت دانشگاه‌های ایران در رتبه‌بندی‌های جهانی

۳ نتایج و گزارش‌های نظام‌های رتبه‌بندی بین‌المللی معیار قابل استناد و اعتمادی برای انتخاب محل تحصیل دانشجویان بین‌المللی است و پژوهشگران نظام‌های رتبه‌بندی بین‌المللی را مبنایی برای رشد و توسعه کیفیت آموزش عالی و افزایش مزیت رقابتی دانشگاه‌ها می‌دانند (SHIN, & TEICHLER TOUTKOUSHIAN, ۲۰۱۱, & LEE, ۲۰۱۳). همچنین مطالعات تأثیر عوامل بیرونی از جمله حضور دانشگاه در نظام‌های رتبه‌بندی بین‌المللی را در هویت دانشگاه تأیید کرده است (ELKEN, STENSAKER HOVDHAUGEN, & ۲۰۱۶). در این شاخص به بررسی وضعیت حضور دانشگاه‌های دولتی ایران در سه رتبه‌بندی، تایمز، شانگهای و نظام رتبه-بندی QS پرداخته شده است:

رتبه‌بندی تایمز: پایگاه رتبه‌بندی تایمز یکی از معتبرترین نظام‌های رتبه‌بندی بین‌المللی است که دانشگاه‌های جهان را رتبه‌بندی می‌کند. این رتبه‌بندی از ۱۳ شاخص به شرح جدول شماره (۲) در قالب ۵ معیار کلی، آموزش با وزن ۳۰ درصد، پژوهش با وزن ۳۰ درصد، استنادها با وزن ۳۰ درصد، وجهه بین‌المللی با وزن ۷/۵ درصد و ارتباط با صنعت ۲/۵ درصد بهره گرفته است.

							شهید بهشتی
۱۶/۷	۴۷/۹	۴۶/۶	۲۰/۳	۲۳/۷	۱۳۸	-۶۰۱ ۸۰۰	صنعتی شیراز
۱۹/۵	۴۲/۹	۴۲/۲	۱۹/۹	۲۷/۹	۱۵۵	-۶۰۱ ۸۰۰	تبریز
۱۵/۹	۳۴/۵	۳۶/۷	۱۲	۴۵	-	-۶۰۱ ۸۰۰	علوم پزشکی تبریز
۲۳/۳	۳۴/۴	۳۸/۷	۲۳/۵	۳۶/۷	۱۳۴	-۶۰۱ ۸۰۰	تهران
۲۱/۲	۴۱/۸	۲۳/۱	۱۸/۵	۲۵/۹	-۲۰۱ ۲۵۰	-۸۰۱ ۱۰۰۰	فردوسی
۱۷/۵	۴۵/۵	۱۳/۴	۲۲/۶	۳۰/۹	-۲۵۱ ۳۰۰	-۸۰۱ ۱۰۰	اصفهان
۱۶/۱	۳۷/۴	۲۲/۴	۱۱/۹	۴۰/۹	-	-۸۰۱ ۱۰۰۰	علوم پزشکی اصفهان
۱۹/۷	۴۶/۴	۲۵/۱	۲۳/۷	۲۴/۶	-۲۰۱ ۲۵۰	-۸۰۱ ۱۰۰۰	صنعتی خواجه نصیر الدین طوسی
۱۷/۵	۳۹/۳	۴۶/۶	۱۳/۱	۱۴/۵	-	-۸۰۱ ۱۰۰	کردستان
۱۷/۲	۳۷/۴	۳۲/۹	۱۱/۶	۲۸/۲	۱۸۵	-۸۰۱ ۱۰۰۰	مازندران
۱۹/۶	۶۶/۹	۳۸	۱۹	۲۲/۱	-۲۰۱ ۲۵۰	-۸۰۰ ۱۰۰۰	شهید بهشتی
۱۸/۱	۵۷	۲۷/۲	۲۵	۲۴/۸	۱۹۵	-۸۰۱ ۱۰۰۰	شیراز
۱۵/۲	۳۶/۸	۱۶/۸	۹/۹	۱۸/۱	-۳۵۱ ۴۰۰	۱۰۰+	الزهرا
۱۴/۸	۳۶/۶	۲۳/۷	۱۲/۶	۱۸/۱	-۲۵۱ ۳۰۰	۱۰۰+	شهید مدنی آذربایجان
۱۶/۷	۳۴/۶	۸/۶	۸	۱۶/۴	۴۰+	۱۰۰+	بیرجند
۱۶	۳۵/۳	۲۵/۸	۱۵/۳	۲۲/۲	-۵۰۱ ۶۰۰	۱۰۰+	بوعلی سینا
۱۵/۷	۳۴/۸	۲۹/۵	۱۳/۶	۲۰/۴	-۲۵۱ ۳۰۰	۱۰۰+	گیلان
۱۷/۱	۴۴/۷	۲۱/۲	۱۲/۷	۲۸	-۳۰۱ ۳۵۰	۱۰۰+	خوارزمی
۱۶/۵	۳۴/۴	۳۹/۳	۹/۹	۱۶/۹	-	۱۰۰+	سمنان
۱۴/۵	۳۷/۲	۱۰/۶	۱۱/۶	۱۹/۳	-	۱۰۰+	شاهد
۱۵/۱	۴۱/۶	۱۵/۱	۱۳/۷	۱۷/۸	-۳۵۱ ۴۰۰	۱۰۰+	باهر کرمان
۱۶/۳	۶۶/۲	۱۶/۲	۱۸/۴	۲۷/۲	-	۱۰۰+	شهید چمران اهواز
۱۵/۶	۳۴/۸	۳۵/۵	۱۱/۱	۱۵/۶	-	۱۰۰+	شهر کرد
۱۸/۲	۳۵/۹	۲۷/۸	۱۳/۸	۱۷/۷	-۳۵۱ ۴۰۰	۱۰۰+	صنعتی شاهرود
۱۶/۵	۳۵/۱	۲۰/۷	۱۰/۷	۱۶/۲	-	۱۰۰+	علوم پزشکی شیراز
۱۴/۹	۳۸/۱	۱۸/۳	۱۲/۹	۲۰	-۳۰۱ ۳۵۰	۱۰۰+	ارومیه
۱۶/۶	۳۶/۹	۱۶/۱	۱۴/۴	۱۶/۶	-۳۵۱ ۴۰۰	۱۰۰+	یزد
۱۸/۷	۴۳/۸	۲۸/۵	۱۲/۳	۱۷	-۳۰۱ ۳۵۰	۱۰۰+	زنجان

۵ نتایج جدول شماره (۳) نشان می‌دهد که در بین سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۴ از ایران تنها یک دانشگاه و در سال ۲۰۱۵ دو دانشگاه صنعتی شریف و صنعتی اصفهان در این رتبه‌بندی حضور داشته‌اند. ولی در سال ۲۰۱۶ تعداد دانشگاه‌ها ایران به ۸ مورد و در سال ۲۰۱۷ به ۱۳ مورد و در ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ این تعداد به ترتیب به ۱۸ و ۲۹ مورد افزایش یافته است. در سال ۲۰۲۰ نیز با ورود ۱۱ دانشگاه جدید به این رتبه‌بندی، تعداد دانشگاه‌های ایران در این رتبه‌بندی از بین ۱۳۹۶ دانشگاه برتر جهان از ۹۲ کشور به ۴۰ دانشگاه رسیده است. نتایج جدول شماره (۴) نیز نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر دانشگاه‌های ایران به لحاظ حضور در این رتبه‌بندی از رشد قابل توجهی برخوردار بوده‌اند. در ادامه نتایج حضور دانشگاه‌های دولتی کشور در رتبه‌بندی ۲۰۲۰ تایمز در جدول شماره (۴) ارائه گردیده است.

جدول شماره (۴). رتبه دانشگاه‌های برتر ایران در مقایسه با دانشگاه‌های کشورهای

جهان در سال ۲۰۲۰

نام دانشگاه	رتبه در جهان	رتبه در آسیا	آموزش	پژوهش	استادان	ارتباط با صنعت	وجهه بین‌المللی
صنعتی نوشیروانی یابل	-۳۵۱ ۴۰۰	۴۳	۱۵/۳	۲۱/۲	۹۹/۸	۴۲/۲	۱۷/۱
یاسوج	-۴۰۱ ۵۰۰	-	۱۵/۱	۱۵/۵	۹۱/۸	۳۵/۷	۱۵/۶
امیر کبیر	-۵۰۱ ۶۰۰	۸۰	۳۴/۲	۳۱/۸	۴۳/۲	۷۶/۵	۲۱/۹
کاشان	-۵۰۱ ۶۰۰	۹۹	۱۹/۶	۱۸/۲	۷۵/۲	۳۵/۶	۱۸/۷
علوم پزشکی مشهد	-۵۰۱ ۶۰۰	۱۵۰	۲۸/۱	۱۲/۳	۷۳	۳۴/۵	۱۹/۹
صنعتی شریف	-۵۰۱ ۶۰۰	۸۶	۲۸/۹	۳۶/۷	۴۱	۹۹/۸	۲۳/۷
علوم پزشکی تهران	-۵۰۱ ۶۰۰	۱۲۹	۴۴/۵	۱۶	۴۸	۵۹/۳	۲۲/۸
دانشگاه بین‌المللی امام خمینی	-۶۰۱ ۸۰۰	-	۱۲/۳	۸/۵	۷۸	۳۴/۷	۲۰/۷
علوم پزشکی ایران	-۶۰۱ ۸۰۰	-۲۰۱ ۲۵۰	۳۷/۷	۱۰	۵۲/۶	۴۳/۴	۲۰/۷
علم و صنعت ایران	-۶۰۱ ۸۰۰	۱۰۷	۲۷/۸	۳۳	۴۲/۶	۹۶/۳	۱۶/۸
صنعتی اصفهان	-۶۰۱ ۸۰۰	۱۰۹	۲۵/۴	۲۳/۴	۴۱/۷	۸۵/۵	۲۲/۶
علوم پزشکی	-۶۰۱ ۸۰۰	-۲۰۱ ۲۵۰	۴۲/۹	۱۴/۶	۳۷/۳	۶۴	۱۷/۲

رتبه‌بندی شانگهای: رتبه‌بندی شانگهای یکی دیگر از معتبرترین رتبه‌بندی‌های جهانی است که نتایج آن توسط دانشگاه شانگهای ژیاوتونگ منتشر می‌شود. شانگهای یکی از سه نظام معتبر رتبه‌بندی در سطح بین‌المللی است. کیفیت آموزش، کیفیت اعضای هیأت علمی، برونداد پژوهشی و عملکرد سرانه، چهار معیار به کار برده شده در نظام رتبه‌بندی شانگهای است که توسط شش شاخص به شرح جدول شماره (۵) ارزیابی می‌شوند:

جدول شماره (۵). شاخص‌های رتبه‌بندی شانگهای

وزن	شاخص‌ها	معیار
۱۰٪	Alumni: فارغ‌التحصیلان برنده جایزه نوبل و مدال فیلدز	کیفیت آموزش
۲۰٪	Award: اعضای هیأت علمی برنده جایزه نوبل و مدال فیلدز	کیفیت اعضای
۲۰٪	HICI: پژوهشگران پر استناد در ۲۱ حوزه موضوعی	هیأت علمی
۲۰٪	مقالات منتشرشده در مجلات ساینس و نیچر N&S	برونداد پژوهشی
۲۰٪	PUB: مقالات نمایه شده در نمایه استنادی علوم و نمایه استنادی علوم اجتماعی	
۱۰٪	PCP: سرانه عملکرد علمی هر دانشگاه	عملکرد سالانه

جدول شماره (۶). وضعیت حضور دانشگاه‌های ایران در رتبه‌بندی شانگهای در بین

سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹

نام دانشگاه	نتایج حضور دانشگاه‌های ایران در رتبه‌بندی شانگهای					
	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹
تهران	۳۰۱- ۴۰۰	۲۰۱- ۳۰۰	۳۰۱- ۴۰۰	۳۰۱- ۴۰۰	۳۰۱- ۴۰۰	۳۰۱- ۴۰۰
صنعتی امیرکبیر	-	-	۴۰۱- ۵۰۰	۴۰۱- ۵۰۰	۴۰۱- ۵۰۰	۵۰۱- ۶۰۰
صنعتی شریف	-	۴۰۱- ۵۰۰	-	۵۰۱- ۶۰۰	۵۰۱- ۶۰۰	۴۰۱- ۵۰۰
علوم پزشکی تهران	-	-	-	۵۰۱- ۶۰۰	۵۰۱- ۶۰۰	۴۰۱- ۵۰۰
تربیت مدرس	-	-	-	۶۰۱- ۷۰۰	۶۰۱- ۷۰۰	۵۰۱- ۶۰۰
فردوسی مشهد	-	-	-	۷۰۱- ۸۰۰	۸۰۱- ۹۰۰	۶۰۱- ۷۰۰
صنعتی اصفهان	-	-	-	۷۰۱- ۸۰۰	۷۰۱- ۸۰۰	۸۰۱- ۹۰۰

در رتبه‌بندی سال ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۱ ۴۰ دانشگاه از ایران در جمع ۱۳۹۶ دانشگاه برتر جهان از ۹۲ کشور حضور داشته، که ۳۳ دانشگاه دولتی زیر نظر وزارت علوم و ۷ دانشگاه علوم پزشکی بوده است. ایران با افزایش ۱۱ دانشگاه نسبت به سال ۲۰۱۹، بیشترین رشد حضور دانشگاه‌ها را در بین کشورهای جهان داشته است. هر چند دانشگاه‌های ایران به لحاظ کمی و حضور در بین ۱۳۹۶ دانشگاه با بیشترین رشد حضور را در بین دانشگاه‌های جهان داشته است، ولی به لحاظ کیفی و ارتقای رتبه‌های دانشگاه‌ها توفیق چندانی را بدست نیاورده است. تحلیل داده‌های جدول شماره (۴) نشان می‌دهد که هیچ کدام از دانشگاه‌های برتر ایران در بین ۱۰۰ دانشگاه برتر دنیا جای نگرفته‌اند، فقط دو دانشگاه نوشیروانی بابل و یاسوج بین ۵۰۰ دانشگاه برتر دنیا جای گرفته‌اند. در بین ۱۰۰ دانشگاه برتر آسیا نیز فقط ۴ دانشگاه، نوشیروانی بابل در رتبه ۴۴، امیرکبیر در رتبه ۸۰، صنعتی شریف در رتبه ۸۶ و کاشان در رتبه ۹۹ جای گرفته است. همچنین امتیاز کسب شده دانشگاه‌های برتر ایران در هر یک از شاخص‌های پنجگانه؛ آموزش، پژوهش، استنادات، ارتباط با صنعت و وجهه بین‌المللی نیز نشان می‌دهد، که بالاترین امتیاز را دانشگاه‌های ایران در شاخص استناد و بعد از آن در شاخص ارتباط با صنعت گرفته‌اند، اما وضعیت در سه شاخص دیگر به‌ویژه شاخص وجهه بین‌المللی چندان مطلوب نبوده است. دانشگاه‌های ایران در صورتی که بتوانند در این سه شاخص یعنی، آموزش، پژوهش و به‌ویژه وجهه بین‌المللی پیشرفت کنند، در رتبه‌بندی‌های بین‌المللی رشد خوبی خواهند داشت، که در نتیجه برند و جایگاه دانشگاه‌های ایران تغییر مثبتی در آینده خواهد کرد.

جدول شماره (۷). رتبه و امتیاز دانشگاه‌های برتر ایران در رتبه‌بندی سال ۲۰۱۹ شانگهای

رتبه	نام دانشگاه	رتبه جهانی	امتیاز در هر شاخص					
			PCP	PUB	N&S	HICI	Award	Alumni
۱	تهران	۴-۳۰۱	۴۵/۵	۴۵/۵	۴/۵	۰	۰	۱۴/۵
۲	صنعتی شریف	۵-۴۰۱	۱۵/۷	۴۹/۴	۴/۵	۰	۰	۱۵/۸
۳	علوم پزشکی تهران	۵-۴۰۱	۱۹	۳۸/۵	۴/۱	۷/۳	۰	۰
۴	امیر کبیر	۵-۴۰۱	۱۵/۷	۳۱/۷	۰	۷/۳	۰	۰
۵	تربیت مدرس	۶-۵۰۱	۱۵/۸	۳۱/۷	۴/۵	۷/۳	۰	۰
۶	فردوسی مشهد	۷-۶۰۱	۱۳/۹	۲۷/۸	۱/۵	۷/۳	۰	۰
۷	علوم پزشکی شهید بهشتی	۷-۶۰۱	۱۴/۶	۳۰/۱	۱/۵	۰	۰	۰
۸	نوسبیروانی بابل	۹-۸۰۱	۱۰/۳	۱۷	۰	۱۲/۷	۰	۰
۹	علم و صنعت	۹-۸۰۱	۱۳/۱	۲۷	۰	۰	۰	۰
۱۰	صنعتی اصفهان	۹-۸۰۱	۱۳/۹	۲۸/۶	۰	۰	۰	۰
۱۱	شهید بهشتی	۱۰-۹۰۱	۱۴/۲	۲۵/۲	۰	۰	۰	۰
۱۲	شیراز	۱۰-۹۰۱	۱۴/۷	۲۶/۳	۰	۰	۰	۰
۱۳	تهران	۱۰-۹۰۱	۱۲/۸	۲۶/۴	۰	۰	۰	۰

علوم پزشکی شهید بهشتی	علم و صنعت	شیراز	تهران	صنعتی بابل	شهید بهشتی
۷۰۱-۸۰۰	۸۰۱-۹۰۰	۹۰۱-۱۰۰۰	۸۰۰-۷۰۱	۸۰۱-۷۰۱	۹۰۱-۱۰۰۰
-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-

تحلیل داده‌های جدول شماره (۶) نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر تعداد دانشگاه‌های برتر ایران در رتبه‌بندی شانگهای که از سال ۲۰۰۳ به بعد، هر سال ۱۰۰۰ دانشگاه برتر جهان را باهم مقایسه می‌کند، با رشد همراه بوده است. در سال ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ از ایران فقط دانشگاه تهران در بازه ۳۰۱-۴۰۰ این رتبه‌بندی قرار داشته است. اما در سال ۲۰۱۹ تعداد دانشگاه‌های حاضر در این رتبه‌بندی از ایران به ۱۳ مورد رسیده است. در بین دانشگاه‌های ایرانی حاضر در این رتبه‌بندی در سال ۲۰۱۹ دانشگاه تهران، در مقام اول و دانشگاه صنعتی شریف و علوم پزشکی نیز رتبه‌های دوم و سوم را به دست آوردند و دانشگاه شهید بهشتی نیز برای اولین بار در این رتبه‌بندی حضور داشته است. هر چند که در سال‌های اخیر شاهد حضور تعداد دانشگاه‌های بیشتری از ایران در این رتبه‌بندی هستیم، ولی به لحاظ ارتقای کیفی دانشگاه‌های ایران در این رتبه‌بندی در طول سال‌های اخیر موفقیت چندانی حاصل نشده است. بهترین رتبه دانشگاه‌های ایران در این رتبه‌بندی مربوط به دانشگاه تهران است که در سال ۲۰۱۵ در بازه رتبه ۲۰۱-۳۰۰ قرار داشته است. در بین کشورهای اسلامی نیز ایران با ۱۳ دانشگاه بیشترین حضور را داشته است. بعد از ایران نیز کشورهای ترکیه با ۱۲ دانشگاه، مالزی و مصر با ۵ دانشگاه، عربستان و پاکستان با ۴ دانشگاه، تونس، لبنان، امارات متحده عربی، عمان و نیجریه با یک دانشگاه در جمع هزار دانشگاه برتر دنیا حضور داشته‌اند. در ادامه در جدول شماره (۷) رتبه و امتیاز دانشگاه‌های برتر ایران در رتبه‌بندی سال ۲۰۱۹ شانگهای آورده شده است.

علیرغم حضور چشمگیر دانشگاه‌های ایران در رتبه‌بندی‌ها (تایمز و شانگهای)، در کل بررسی رتبه‌های دانشگاه‌های ایران در دو رتبه‌بندی تایمز و شانگهای نشان می‌دهد که شمار دانشگاه‌های کشور که در بین یکصد دانشگاه برتر آسیا و جهان قرار داشته‌اند، بسیار پایین‌تر از حد انتظار بوده است. با سرمایه‌گذاری بیشتر روی فعالیت‌های بین‌المللی مراکز آموزش عالی کشور، می‌توان به هدف حضور مستمر دانشگاه‌های ایرانی در گروه دانشگاه‌های برتر دنیا و آسیا دست یافت.

نظام رتبه‌بندی QS: مؤسسه رتبه‌بندی انگلیسی QS، از سال ۲۰۰۴ ارزیابی و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی را آغاز نموده است. این مؤسسه سالانه ۳۰۰۰ دانشگاه در جهان را براساس ۶ شاخص (شهرت علمی، میزان استناد به ازای هر عضو هیأت علمی، شهرت در بازار کار، نسبت دانشجو به اعضای هیأت علمی، تعداد اعضای هیأت علمی بین‌المللی، تعداد دانشجویان بین‌المللی) که هر کدام دارای وزن‌های متفاوتی هستند در چهار حوزه پژوهش، آموزش، استخدام و وجهه بین‌المللی ارزیابی نموده و نتایج بیش از ۱۰۰۰ دانشگاه برتر را اعلام می‌نماید. در این رتبه‌بندی ۵۰۰ دانشگاه اول بصورت انفرادی و بعد از آن دانشگاه‌ها به صورت گروهی رتبه‌بندی می‌شوند. علاوه بر رتبه‌بندی کلی، این نظام رتبه‌بندی‌های دیگری را نیز ارائه می‌دهد که از جمله مهم‌ترین آنها رتبه‌بندی موضوعی، رتبه‌بندی دانشگاه‌های با قدمت کمتر از ۵۰ سال و رتبه‌بندی منطقه‌ای (آسیا) است. شاخص‌های ارزیابی رتبه‌بندی‌های مذکور با رتبه‌بندی کلی و با یکدیگر متفاوت است. این رتبه‌بندی از سال ۲۰۰۹ دانشگاه‌های آسیا را بصورت سالانه ارزیابی و لیست ۵۰۰ دانشگاه برتر آسیا را منتشر می‌نماید.

تحلیل داده‌های جدول شماره (۷) نشان می‌دهد که دانشگاه‌های حاضر ایران در رتبه‌بندی شانگهای از لحاظ شاخص کیفیت اعضای هیأت علمی در شرایط مناسبی قرار ندارد و تا بحال هیچ یک از اعضای هیأت علمی مشغول به کار در ۱۳ دانشگاه حاضر در رتبه‌بندی شانگهای برنده جایزه نوبل در فیزیک، شیمی، پزشکی، اقتصاد و برنده فیلد مدال در ریاضیات نشده‌اند و از لحاظ استناد به پژوهش‌های اعضای هیأت علمی نیز این دانشگاه‌ها در شرایط مطلوبی قرار ندارند. به لحاظ کیفیت آموزش نیز همه دانشگاه‌ها به جز دانشگاه‌های تهران و صنعتی شریف که فارغ‌التحصیلان آنها موفق به کسب جایزه نوبل و فیلد مدال شده‌اند، بقیه دانشگاه‌ها امتیاز صفر را کسب کرده‌اند. به لحاظ برونداد پژوهشی و سرانه علمکرد علمی نیز دانشگاه‌های ایران در شرایط مطلوبی قرار نداشته‌اند. در کل امتیازهای کسب شده دانشگاه‌های ایران در شاخص‌های رتبه‌بندی شانگهای بسیار ضعیف ارزیابی می‌شود. هر چند در سال‌های اخیر شاهد حضور دانشگاه‌های بیشتری از ایران در این رتبه‌بندی بوده‌ایم؛ ولی به لحاظ کیفی دانشگاه‌های ایران هرگز رتبه‌های خوبی را در این رتبه‌بندی کسب نکرده‌اند. بنابراین نظام آموزش عالی ایران برای کسب رتبه‌های مناسب و قرار گرفتن در جمع ۱۰۰ دانشگاه برتر دنیا نیازمند تغییرات اساسی در ساختارها و سیاست‌گذاری‌های خود است و باید سرمایه‌گذاری‌های زیادی را در حوزه‌های آموزش، پژوهش و فعالیت‌های بین‌المللی انجام دهد.

جدول شماره (۸): رتبه و امتیاز دانشگاه‌های برتر ایران در رتبه‌بندی QS - ۲۰۲۰

رتبه	نام دانشگاه	رتبه در جهان	امتیاز کل	امتیاز در شاخص‌های ارزیابی					
				شهرت علمی	میزان استناد به ازای هر عضو هیأت علمی	شهرت در بازار کار	نسبت دانشجو به اعضای هیأت علمی	تعداد اعضای هیأت علمی بین‌المللی	تعداد دانشجویان بین‌المللی
۱	صنعتی شریف	۴۰۷	۲۸	۱۱/۸	۸۸/۳	۲۳/۷	۱۴/۲	۵/۲	۲

تحلیل وضعیت موجود همکاری‌های علمی بین المللی در دانشگاه های دولتی ایران

۲/۶	۷	۷/۴	۱۵	۹۴/۹	۴/۷	۲۴/۴	۴۸۹	صنعتی امیرکبیر	۲
-	-	-	-	۸۰/۲	-	-	۶۵-۶۰۱	علم و صنعت ایران	۳
-	-	-	۳۲/۲	۳۸/۸	۱۸/۶	-	۶۵-۶۰۱	تهران	۴
-	-	-	-	۲۳/۵	-	-	۱۰۰۰-۸۰۱	شهید بهشتی	۵
-	-	-	-	۳۷/۳	-	-	۱۰۰۰-۸۰۱	شیراز	۶

بر اساس نتایج جدول شماره (۸) در رتبه‌بندی QS ۲۰۲۰ از ایران فقط ۶ دانشگاه در بین ۱۰۰۰ دانشگاه برتر دنیا قرار گرفته است. رتبه دانشگاه‌های برتر ایران در این رتبه‌بندی بسیار ضعیف ارزیابی می‌شود. دانشگاه‌های برتر ایران در این رتبه‌بندی فقط در شاخص میزان استناد به هر عضو هیأت علمی امتیاز نسبتاً مطلوبی گرفته‌اند؛ ولی در ۵ شاخص دیگر امتیازات کسب شده بسیار پایین و ضعیف ارزیابی می‌شود. در ادامه رتبه و امتیاز ده دانشگاه برتر جهان و آسیا در رتبه بندی QS ۲۰۲۰ ارائه شده است.

جدول شماره (۹). رتبه و امتیاز ده دانشگاه برتر جهان در رتبه‌بندی کلی نظام QS-۲۰۲۰

رتبه	نام دانشگاه	نام کشور	امتیاز کل	امتیاز در شاخص های ارزیابی					
				شهرت علمی	میزان استناد به ازای هر عضو هیأت علمی	شهرت در بازار کار	نسبت دانشجو به اعضای هیأت علمی	تعداد اعضای هیأت علمی بین المللی	تعداد دانشجویان بین المللی
۱	دانشگاه MIT	آمریکا	۱۰۰	۱۰۰	۹۹/۸	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۹۴/۱
۲	دانشگاه استنفورد	آمریکا	۹۸/۴	۱۰۰	۹۸/۶	۱۰۰	۱۰۰	۹۹/۸	۶۷/۷
۳	دانشگاه هاروارد	آمریکا	۹۷/۴	۱۰۰	۹۹/۶	۱۰۰	۹۸/۷	۸۶/۳	۶۲/۲
۴	دانشگاه آکسفورد	انگلستان	۹۷/۲	۱۰۰	۸۴/۷	۱۰۰	۱۰۰	۹۹/۷	۹۸/۵
۵	مؤسسه صنعتی کالیفرنیا	آمریکا	۹۶/۹	۹۷/۸	۱۰۰	۸۱/۲	۱۰۰	۹۹/۴	۸۷/۳
۶	دانشگاه ETH زوریخ	سوئیس	۹۵/۹	۹۸/۴	۹۸/۴	۹۶/۷	۸۵	۱۰۰	۹۸
۷	کمبریج	انگلستان	۹۵	۱۰۰	۷۴/۲	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۹۷/۶
۸	کالج دانشگاهی لندن (uci)	انگلستان	۹۴/۸	۹۹/۳	۷۶/۷	۹۸/۷	۹۸/۱	۹۹/۱	۱۰۰
۹	کالج سلطنتی لندن	انگلیس	۹۴/۱	۹۸/۶	۷۲/۱	۹۹/۹	۹۹/۸	۱۰۰	۱۰۰
۱۰	دانشگاه شیکاگو	آمریکا	۹۲	۹۹/۵	۷۸/۵	۹۳/۷	۹۶/۵	۷۰/۲	۸۱

چهار دانشگاه در رده دوم و سوئیس نیز یک دانشگاه در بین ده دانشگاه برتر دنیا دارد. مقایسه امتیازهای کسب شده دانشگاه‌های برتر ایران در هر شاخص با امتیازهای کسب شده توسط ده دانشگاه برتر دنیا نشان می‌دهد که فقط در شاخص میزان استناد به ازای هر عضو هیأت

طبق نتایج جدول شماره (۹) ده دانشگاه برتر دنیا در این رتبه‌بندی فقط از سه کشور آمریکا، انگلیس و سوئیس هستند که آمریکا با ۵ دانشگاه بیشترین تعداد دانشگاه را در بین ده دانشگاه برتر دنیا دارد. انگلستان با

این شاخص کسب کرده‌اند ولی امتیازهای کسب شده در بقیه شاخص‌ها قابل قیاس با امتیازهای ده دانشگاه برتر دنیا نیست.

علمی، سه دانشگاه صنعتی شریف با ۸۸/۳، دانشگاه صنعتی امیرکبیر با ۹۴/۹ و دانشگاه علم صنعت ایران با ۸۰/۲ درصد امتیاز نزدیک به دانشگاه‌های برتر دنیا در

جدول شماره (۱۰). رتبه و امتیاز ده دانشگاه برتر آسیا در رتبه‌بندی کلی نظام QS-۲۰۲۰

ردیف	نام دانشگاه	نام کشور	رتبه در جهان	امتیاز کل	امتیاز در شاخص‌های ارزیابی					
					شهرت علمی	میزان استناد به ازای هر عضو هیأت علمی	شهرت در بازار کار	نسبت دانشجو به اعضای هیأت علمی	تعداد اعضای هیأت علمی بین‌المللی	تعداد دانشجویان بین‌المللی
۱	دانشگاه صنعتی تانیانگ	سنگاپور	۱۱	۹۱/۸	۹۲/۱	۹۳/۸	۹۳/۹	۸۸/۸	۱۰۰	۷۴/۲
۲	دانشگاه ملی سنگاپور	سنگاپور	۱۱	۹۱/۸	۹۹/۸	۹۹/۲	۸۸/۳	۷۵/۷	۱۰۰	۷۶/۴
۳	تی سینگهوا	چین	۱۶	۸۸/۶	۹۷/۴	۹۹/۱	۹۲/۴	۸۰/۴	۶۸	۳۰/۱
۴	پکن	چین	۲۲	۸۴/۳	۹۹/۱	۹۹/۶	۷۲/۳	۷۳	۷۰/۷	۳۶/۹
۵	توکیو	ژاپن	۲۲	۸۴/۳	۱۰۰	۹۹/۱	۹۳/۳	۶۷/۹	۱۱/۱	۲۶/۲
۶	هنگ کنگ	هنگ کنگ	۲۵	۸۳/۸	۹۷/۳	۸۲/۶	۸۷/۲	۴۴/۵	۱۰۰	۹۹/۱
	علم و صنعت	هنگ کنگ	۳۲	۸۰/۶	۸۵	۷۱/۳	۵۹/۵	۸۹/۵	۱۰۰	۸۷/۵
	کیوتو	ژاپن	۳۳	۸۰/۸	۹۸/۷	۹۲/۵	۹۶/۳	۵۳/۲	۱۵/۴	۱۷/۵
	ملی سنول	کره جنوبی	۳۷	۷۹/۶	۹۶/۹	۹۱/۱	۸۸	۶۱/۶	۱۹/۲	۱۱/۹
	فودان	چین	۴۰	۷۸/۶	۸۳/۴	۹۳/۸	۸۶/۵	۵۷/۸	۹۲/۷	۴۲/۹

بقیه شاخص‌ها قابل قیاس با امتیازهای ده دانشگاه برتر آسیا نیست.

شاخص سوم: شاخص پروژه‌های مشترک جاری بین محققان اعضای هیأت علمی ایرانی و محققان خارجی

در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۷ در مجموع ۴۶۶ پروژه مشترک تحقیقاتی بین اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های ایران و محققان خارجی انجام شده است. پروژه‌های مشترک به دو صورت نظام‌مند (تحت برنامه خاص و هماهنگ با کشور هدف و بر اساس برنامه زمان‌بندی و نظارت دو کشور صورت می‌گیرد) و غیر نظام‌مند (به صورت انفرادی بین یک محقق و عضو هیأت علمی ایرانی با محقق خارجی و در محور موردعلاقه دوطرفه تعریف و اجرایی می‌گردد) اجرا

طبق نتایج جدول شماره (۱۰) در بین ده دانشگاه برتر آسیا چین با سه دانشگاه بیشترین تعداد و کشورهای سنگاپور، ژاپن و هنگ کنگ با دو دانشگاه و کره جنوبی یک دانشگاه در رده‌های بعدی قرار دارند. هیچ دانشگاهی از غرب آسیا در بین ده دانشگاه برتر آسیا دیده نمی‌شود. مقایسه امتیازهای کسب شده دانشگاه‌های برتر ایران در هر شاخص با امتیازهای کسب شده توسط ده دانشگاه برتر آسیا نیز نشان می‌دهد که فقط در شاخص میزان استناد به ازای هر عضو هیأت علمی، سه دانشگاه صنعتی شریف با ۸۸/۳، دانشگاه صنعتی امیرکبیر با ۹۴/۹ و دانشگاه علم صنعت ایران با ۸۰/۲ درصد امتیاز نزدیک به دانشگاه‌های برتر آسیا در این شاخص کسب کرده‌اند؛ ولی امتیازهای کسب شده در

۱۳۹۵ و ۳۷۴ پروژۀ مشترک نیز در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۴ بین اعضای هیأت علمی ایرانی و محققان خارجی انجام شده است.

می‌گردد. از مجموع ۴۶۶ پروژۀ مشترک ۲۴۷ مورد به صورت نظام‌مند و ۲۱۹ مورد نیز به صورت غیرنظام‌مند بوده است. ۷۸۳ پروژۀ مشترک در سال تحصیلی ۱۳۹۴-

جدول شماره (۱۱). تعداد پروژه‌های نظام‌مند جاری در سال ۱۳۹۷ (۲۴۷ پروژه)

کشور	آلمان	ICRP	جندی‌شاپور	ایکارد	جذب نخبگان	اتحادیه اروپا	سوئیس	هند	اتریش	ایتالیا	پاکستان	آفریقای جنوبی
تعداد پروژه‌های مشترک	۴۰	۴۰	۳۰	۶	۴۱	۲۰	۱۶	۱۲	۱۶	۴	۱۸	۶

منبع: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی، ۱۳۹۷.

شاخص پنجم: دوره‌های تحصیلی مشترک با دانشگاه‌های برتر دنیا

این دوره‌ها عمدتاً در مقاطع دکتری و گاهاً در مقاطع کارشناسی ارشد با یک دانشگاه معتبر دنیا توسط شورای گسترش آموزش عالی کشور تعریف و اجرایی می‌گردد. براساس آمار مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی در سال ۱۳۹۴ تعداد ۸۶ دوره تحصیلی مشترک و در سال ۱۳۹۵ نیز تعداد ۷۴ دوره تحصیلی مشترک با دانشگاه‌های معتبر دنیا تعریف و مصوب شده است. در ادامه در جدول شماره (۱۲) دوره‌های مشترک تحصیلی مصوب در سال ۱۳۹۷ آورده شده است.

جدول شماره (۱۲). دوره‌های مشترک تحصیلی مصوب در سال ۱۳۹۷

شریک خارجی	شریک داخلی	دوره دکتری	دوره کارشناسی ارشد	کل
کانادا	دانشگاه صنعتی شریف	۱۴	۰	۱۴
استرالیا	دانشگاه صنعتی شریف	۱۳	۰	۱۳
هنگ‌کنگ	دانشگاه صنعتی شریف	۹	۰	۹
فرانسه	دانشگاه تهران	۰	۲	۲
	دانشگاه اصفهان	۱	۱	۲
	دانشگاه تبریز	۱	۰	۱
روسیه	دانشگاه خواجه نصیر طوسی	۰	۲	۲
آلمان	دانشگاه صنعتی شریف	۱	۱	۲
کره جنوبی	دانشگاه اصفهان	۰	۲	۲
لبنان	دانشگاه اصفهان	۱	۱	۲
هلند	دانشگاه تهران	۰	۱	۱
کل	۵	۴۰	۱۰	۵۰

منبع: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی، ۱۳۹۷.

شاخص چهارم: همکاری با ایرانیان متخصص مقیم خارج از کشور

همکاری با ایرانیان متخصص مقیم خارج از کشور به دو صورت آموزشی و پژوهشی بوده است. همکاری آموزشی در سال ۱۳۹۷ با ایرانیان متخصص مقیم خارج که به صورت تدریس کوتاه‌مدت و حضور در سمینار و وبینار و ... بوده ۹۹۳ مورد بوده که در این بین دانشگاه‌های تهران، صنعتی شریف، خواجه‌نصیرالدین طوسی، علم و صنعت، فردوسی مشهد، صنعتی امیرکبیر، علامه طباطبائی و اصفهان بیشترین همکاری آموزشی را با ایرانیان متخصص مقیم خارج داشته‌اند و همکاری پژوهشی با ایرانیان متخصص مقیم خارج که به صورت استاد راهنمای مشترک، پروژۀ مشترک، حضور استاد یا دانشجوی ایرانی در آزمایشگاه متخصص مقیم خارج ۴۷۱ مورد بوده که دانشگاه‌های صنعتی اصفهان، صنعتی شریف، خواجه‌نصیرالدین طوسی، تبریز، امیرکبیر، علوم پایه زنجان، تربیت مدرس، علم و صنعت و گیلان بیشترین همکاری پژوهشی را با ایرانیان متخصص مقیم خارج از کشور داشته‌اند. در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ نیز ۱۶۴ مورد همکاری آموزشی و ۱۱۹ مورد همکاری پژوهشی به صورت پروژۀ مشترک با ایرانیان متخصص مقیم خارج صورت گرفته است که در این بین دانشگاه صنعتی شریف پیشتاز بوده است. در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۴ نیز ۳۹ مورد همکاری پژوهشی و ۶۹ مورد نیز همکاری آموزشی با ایرانیان متخصص مقیم خارج صورت پذیرفته است (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مرکز همکاری‌های علمی بین-المللی، ۱۳۹۷؛ ۱۳۹۴؛ ۱۳۹۵).

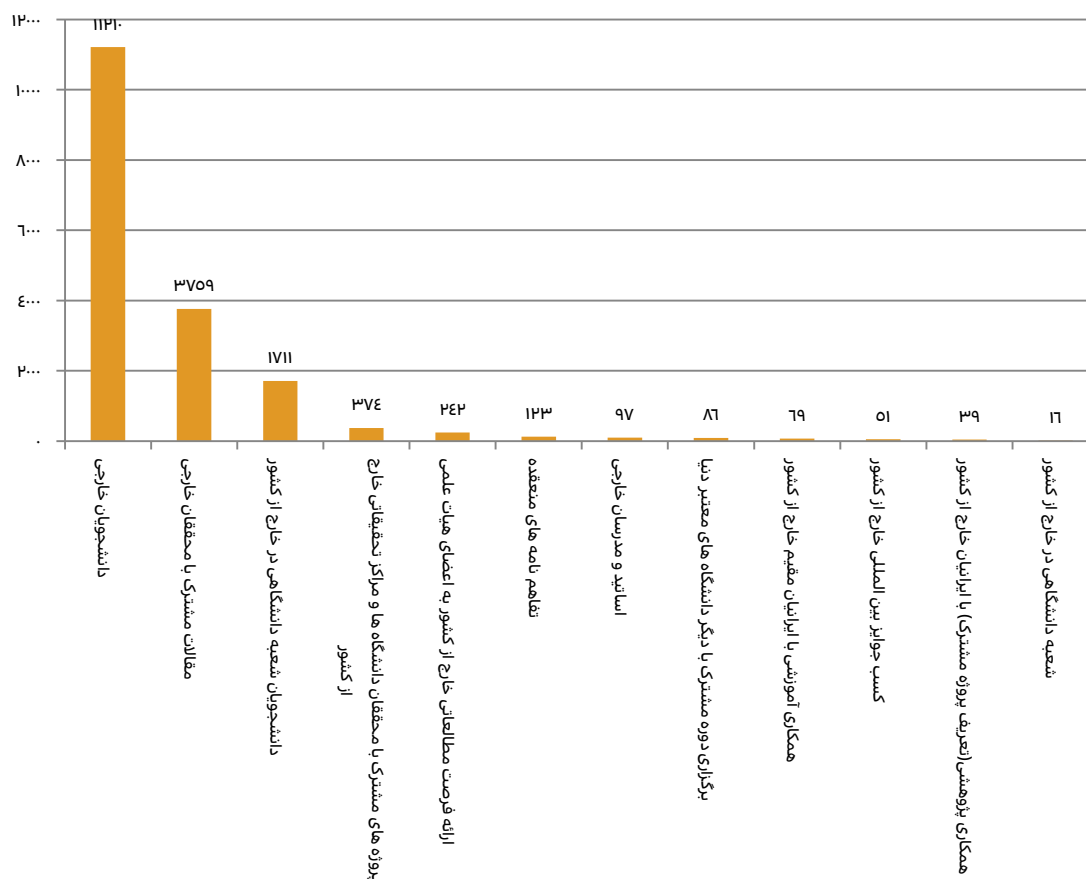
شاخص ششم: حضور اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های ایرانی در برنامه‌های علمی دنیا و حضور محققان خارجی در ایران

در سال ۱۳۹۷، تعداد ۱۲۷۰ نفر از اعضای هیأت علمی در سمینارها و کنفرانس‌های بین‌المللی شرکت کرده‌اند. ۱۰ مقصد اعضای هیأت علمی برای حضور در کنفرانس‌ها و سمینارهای خارجی کشورهای ترکیه، ایتالیا، اسپانیا، یونان، فرانسه، آلمان، هلند، کانادا، چین و روسیه بوده است و ۶۱۷ نفر از اعضای هیأت علمی فرصت مطالعاتی یک ماهه تا یک‌ساله رفته‌اند. اما در طول سال ۱۳۹۷، تعداد ۱۷۷۱ عضو هیأت علمی، دانشمند و رئیس دانشگاه از دانشگاه‌های ایران بازدید کرده‌اند. ۱۰ کشور آلمان، روسیه، فرانسه، ایتالیا، چین، عراق، اسپانیا، افغانستان، پاکستان و اتریش بیشترین محققان را به ایران اعزام کرده‌اند و ۱۰ دانشگاه تهران، علامه طباطبائی، اصفهان، تربیت مدرس، فردوسی مشهد، شهید بهشتی،

صنعتی اصفهان، صنعتی شریف، علوم و صنعت ایران و الزهرا بیشترین محقق و عضو هیأت علمی خارجی را پذیرفته‌اند. اما در سال ۱۳۹۴ تعداد ۹۷ استاد خارجی و در سال ۱۳۹۵، تعداد ۱۸۹۲ استاد و مدرس خارجی در دانشگاه‌های ایران حضور پیدا کرده‌اند (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مرکز همکاری‌های علمی بین-المللی، ۱۳۹۷؛ ۱۳۹۴؛ ۱۳۹۵).

نمای کلی از فعالیتهای علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی کشور

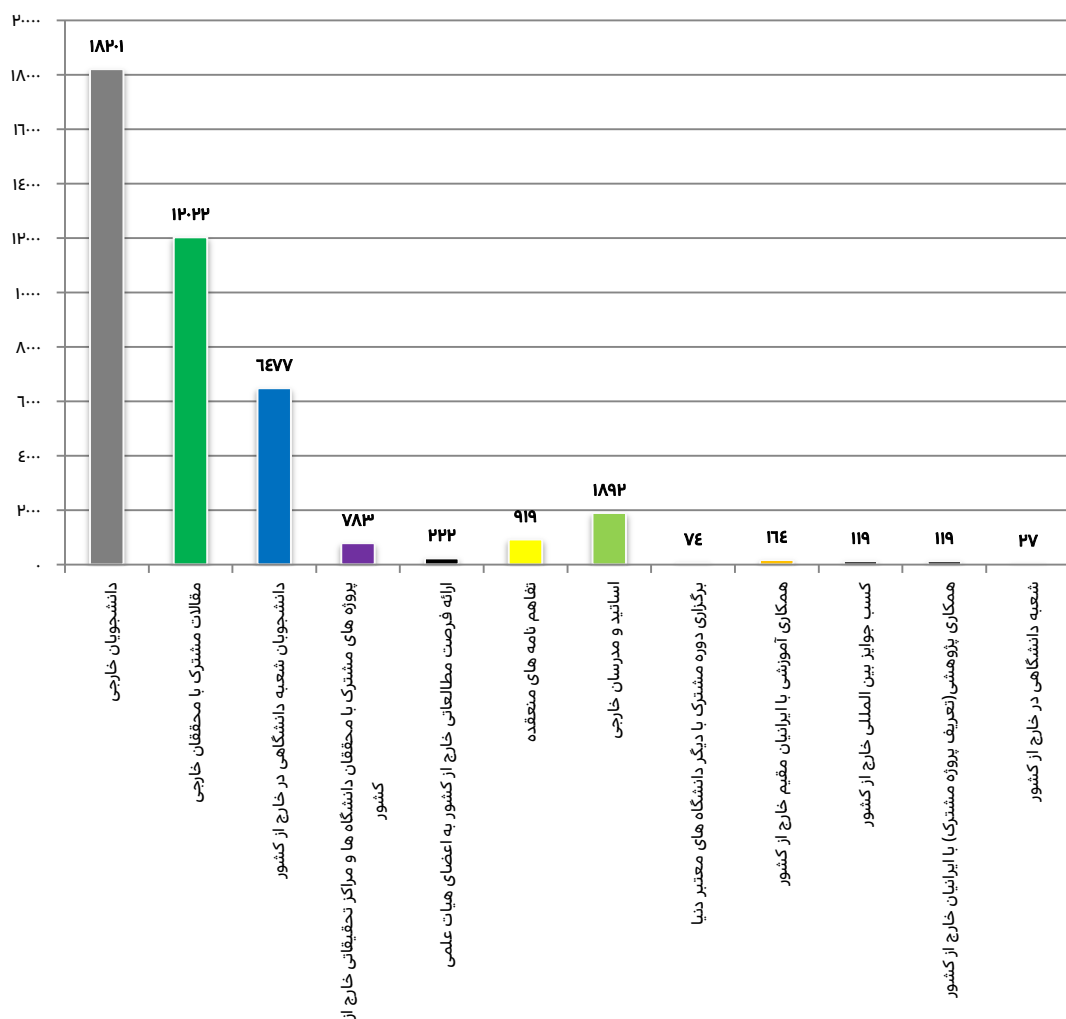
در این بخش تصویر کلی از فعالیتهای علمی بین-المللی در قالب جداول شماره (۱۳) و نمودار شماره (۱) و (۲) در بین سال‌های ۱۳۹۴ الی ۱۳۹۸ ارائه گردیده است.

نمودار شماره (۱). تصویر کلی از مهم‌ترین فعالیتهای علمی بین‌المللی ۳۲ دانشگاه در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۳. منبع: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی، ۱۳۹۴.

۱۲۳ تفاهم‌نامه که بیش از ۲۵ درصد بندهای آن اجرایی شده باشد، توسط ۳۲ دانشگاه منعقد شده بود. ۵۱ جایزه بین‌المللی خارج از کشور توسط این دانشگاه‌ها کسب شده بود و شمار مقالات مشترک هیأت علمی دانشگاه‌های مورد بررسی با محققان خارجی ۳۷۵۹ مقاله بوده است. در مجموع ۲۴۳ فرصت مطالعاتی خارج از کشور به اعضای هیأت علمی ارائه شده بود که این میزان به کمتر از ۱/۴ درصد از استادان تعلق گرفته بود. از این بین نیز ۵۶ درصد مربوط به اساتید دانشگاه‌های برتر و ۴۴ درصد نیز به سایر دانشگاه‌ها تعلق گرفته بود. بررسی وضعیت فعالیت‌های علمی بین‌المللی در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۹۴ نشان می‌دهد که فعالیت‌های بین‌المللی دانشگاه‌های مورد بررسی مطلوب نبوده است.

بر اساس نمودار شماره (۱) نتیجه کلی بررسی فعالیت‌های علمی بین‌المللی ۳۲ دانشگاه در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۹۴ نشان می‌دهد که درصد دانشجویان خارجی به کل دانشجویان در حال تحصیل، حدود ۰/۷۴ درصد بوده است و از میان دانشگاه‌های مورد بررسی فقط دانشگاه پیام نور دارای شعبه دانشگاهی خارج از کشور بوده که بیش از نیمی از دانشجویان خارجی در همین دانشگاه مشغول تحصیل بوده‌اند. همچنین شمار استادان و مدرّسان خارجی در دانشگاه‌های مورد بررسی ۹۷ نفر بودند و تنها حدود نیم درصد از کل اعضای هیأت علمی را تشکیل می‌دادند، دو سوم از استادان و مدرّسان خارجی نیز در دانشگاه‌های برتر و بقیه در سایر دانشگاه‌ها فعالیت آموزشی داشتند.

نمودار شماره (۲). آمار فعالیت بین‌المللی ۳۲ دانشگاه، پس از ارائه بخشی از مستندات ۱۳۹۴-۱۳۹۵

منبع: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی، ۱۳۹۵.

۱۳۰۸۶	مقالات مشترک با محققان خارجی
۱۹۷۵	پروژه‌های مشترک با محققان دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی خارج از کشور
۵۳۳	ارائه فرصت مطالعاتی خارج از کشور به اعضای هیئت علمی
۲۱۰۰	حضور اساتید و مدرسان خارجی در سمینار و کنفرانس و ...
۱۳۲۱	تفاهم‌نامه‌های منعقدشده در طول ۳ سال اخیر
۱۰۳	برگزاری دوره‌های مشترک با دیگر دانشگاه‌های معتبر دنیا در طول ۳ سال اخیر
۹۹۳	همکاری آموزشی با ایرانیان مقیم خارج از کشور
۴۷۱	همکاری پژوهشی با ایرانیان مقیم خارج از کشور

منبع: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی، ۱۳۹۷.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر برای پاسخ به سوال: وضعیت موجود همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی کشور چگونه است؟ انجام شد. برای پاسخ به این سوال از اسناد و مدارک موجود در این زمینه استفاده شد. یکی از شاخص‌هایی که مورد بررسی قرار گرفت تولید مقالات مشترک علمی با سایر کشورهای جهان بود که یافته‌های پژوهش بیانگر این است که بین سال‌های ۲۰۱۳ الی ۲۰۱۸ از کل مقالات تولید شده، نزدیک ۲۰٪ مقالات مشترک بین پژوهشگران دانشگاه‌های دولتی با سایر کشورهای جهان بوده است.

شاخص دیگر در مورد جایگاه بین‌المللی دانشگاه‌های دولتی ایران در رتبه‌بندی‌های جهانی بود که در این شاخص به بررسی وضعیت حضور دانشگاه‌های دولتی ایران در سه رتبه‌بندی، تایمز، شانگهای و نظام رتبه‌بندی QS پرداخته شد. مهم‌ترین یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که در بین سال‌های ۲۰۱۲ الی ۲۰۲۰ دانشگاه‌های دولتی کشور به لحاظ حضور در رتبه‌بندی تایمز از رشد قابل توجهی برخوردار بوده‌اند به طوری که در سال ۲۰۱۲ از ایران تنها ۱ دانشگاه در این رتبه‌بندی حضور داشته است ولی در سال ۲۰۲۰ تعداد دانشگاه‌های حاضر از ایران در این رتبه‌بندی به ۴۰ دانشگاه رسیده است که از این تعداد ۳۳ دانشگاه دولتی مورد تأیید وزارت علوم و ۷ دانشگاه علوم پزشکی بوده است. ایران با افزایش ۱۱

براساس نمودار شماره (۲) نتیجه کلی بررسی فعالیت‌های علمی بین‌المللی دانشگاه‌های ایران در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ نشان می‌دهد که درصد دانشجویان خارجی به کل دانشجویان در حال تحصیل در بین ۵۲ دانشگاه مورد بررسی که در گزارش بازه زمانی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ مشارکت داشتند، حدود ۰/۷ درصد بوده است که نسبت به سال قبل تفاوتی نداشته است. از میان دانشگاه‌های بررسی شده، دانشگاه‌های پیام نور، آزاد اسلامی، شیراز، اصفهان، صنعتی اصفهان، فردوسی مشهد دارای شعبه دانشگاهی خارج از کشور بوده‌اند، در مقایسه با سال قبل که فقط دانشگاه پیام نور شعبه در خارج از کشور داشت، تعداد دانشگاه‌هایی که شعبه در خارج از کشور ایجاد کرده‌اند به ۶ مورد افزایش یافته است. شمار استادان و مدرسان خارجی در این مراکز آموزش عالی ۱۸۱۳ نفر بودند، و تنها حدود ۲/۰۲ درصد از کل اعضای هیأت علمی را تشکیل می‌دادند. نیمی از استادان و مدرسان در دانشگاه‌های برتر و بقیه در سایر دانشگاه‌ها فعالیت آموزشی داشته‌اند. ۱۱۳ تفاهم‌نامه که بیش از ۲۵ درصد بندهای آن اجرایی شده باشد، توسط ۵۲ دانشگاه منعقد شده بود. دانشگاه‌های بررسی شده ۱۴۶ جایزه بین‌المللی کسب کرده و شمار مقالات مشترک اعضای هیأت علمی این مراکز آموزش عالی ایران با محققان خارجی معادل ۱۴۰۳۴ مقاله بوده است. ۴۴۲ فرصت مطالعاتی خارج از کشور به اعضای هیأت علمی در دوره زمانی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ ارائه شد که به کمتر از ۰/۵ درصد استادان تعلق گرفته بود. از این بین ۳۷ درصد مربوط به دانشگاه‌های برتر و ۶۳ درصد مربوط به سایر دانشگاه‌هاست. هیچ کدام از دانشگاه‌های ایرانی در رتبه‌بندی‌های معتبر جهانی رتبه زیر صد را کسب نکرده است. در کل بررسی وضعیت فعالیت‌های علمی بین‌المللی در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۹۵ نشان می‌دهد که فعالیت‌های بین‌المللی دانشگاه‌های مورد بررسی مطلوب نبوده است.

جدول شماره (۱۸-۴) آمار فعالیت‌های بین‌المللی دانشگاه‌ها، پس از ارائه بخشی از مستندات، ۱۳۹۶-۱۳۹۷

موضوع	تعداد
دانشجویان خارجی	۵۶۲۱۰

در رتبه‌بندی QS ۲۰۲۰ نیز از ایران فقط ۶ دانشگاه در بین ۱۰۰۰ دانشگاه برتر دنیا قرار گرفته است. رتبه دانشگاه‌های برتر ایران در این رتبه‌بندی بسیار ضعیف ارزیابی می‌شود. دانشگاه‌های برتر ایران در این رتبه‌بندی فقط در شاخص میزان استناد به هر عضو هیأت علمی امتیاز نسبتاً مطلوبی گرفته‌اند؛ ولی در ۵ شاخص دیگر (شهرت علمی، شهرت در بازار کار، نسبت دانشجو به اعضای هیأت علمی، تعداد اعضای هیأت علمی بین‌المللی، تعداد دانشجویان بین‌المللی) امتیازات کسب شده بسیار پایین و ضعیف ارزیابی می‌شود.

یکی دیگر از شاخص‌های مورد بررسی وضعیت پروژه‌های مشترک جاری بین محققان اعضای هیأت علمی ایرانی و محققان خارجی بود. مهم‌ترین یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۹۷ در مجموع ۴۶۶ پروژه مشترک تحقیقاتی بین اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های ایران و محققان خارجی انجام شده است. پروژه‌های مشترک به دو صورت نظام‌مند (تحت برنامه خاص و هماهنگ با کشور هدف و بر اساس برنامه زمان‌بندی و نظارت دو کشور صورت می‌گیرد) و غیر نظام‌مند (به صورت انفرادی بین یک محقق و عضو هیأت علمی ایرانی با محقق خارجی و در محور موردعلاقه دوطرفه تعریف و اجرایی می‌گردد) اجرا می‌گردد. از مجموع ۴۶۶ پروژه مشترک ۲۴۷ مورد به صورت نظام‌مند و ۲۱۹ مورد نیز به صورت غیرنظام‌مند بوده است. ۷۸۳ پروژه مشترک در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ و ۳۷۴ پروژه مشترک نیز در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۴ بین اعضای هیأت علمی ایرانی و محققان خارجی انجام شده است.

شاخص دیگری که مورد بررسی قرار گرفت، همکاری با ایرانیان متخصص مقیم خارج از کشور بود که به دو صورت آموزشی و پژوهشی بوده است. همکاری آموزشی در سال ۱۳۹۷ با ایرانیان متخصص مقیم خارج که به صورت تدریس کوتاه‌مدت و حضور در سمینار و وبینار و ... بوده ۹۹۳ مورد بوده که در این بین دانشگاه‌های تهران، صنعتی شریف، خواجه‌نصیرالدین طوسی، علم و صنعت، فردوسی مشهد، صنعتی امیرکبیر، علامه طباطبائی و اصفهان بیشترین همکاری آموزشی را با ایرانیان متخصص مقیم خارج داشته‌اند و همکاری پژوهشی با ایرانیان متخصص مقیم خارج که به صورت استاد راهنمای مشترک، پروژه مشترک، حضور استاد یا

دانشگاه نسبت به سال ۲۰۱۹، بیشترین رشد حضور دانشگاه‌ها را در بین کشورهای جهان در رتبه‌بندی ۲۰۲۰ را داشته است. هر چند دانشگاه‌های ایران به لحاظ کمی و حضور در بین ۱۳۹۶ دانشگاه با افزایش حضور ۱۱ دانشگاه جدید در این رتبه‌بندی بیشترین رشد حضور را در بین دانشگاه‌های جهان داشته است، ولی به لحاظ کیفی و ارتقای رتبه‌های دانشگاه‌ها توفیق چندانی را بدست نیاورده است. همچنین امتیاز کسب شده دانشگاه‌های برتر ایران در هر یک از شاخص‌های پنچگانه؛ آموزش، پژوهش، استنادات، ارتباط با صنعت و وجهه بین‌المللی نیز نشان می‌دهد، که بالاترین امتیاز را دانشگاه‌های ایران در شاخص استناد و بعد از آن در شاخص ارتباط با صنعت گرفته‌اند، اما وضعیت در سه شاخص دیگر به‌ویژه شاخص وجهه بین‌المللی چندان مطلوب نبوده است.

بررسی وضعیت حضور دانشگاه‌های ایران در رتبه‌بندی شانگهای در بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹ نشان داد که تعداد دانشگاه‌های دولتی ایران در این رتبه‌بندی از سال ۲۰۱۴ که در آن از ایران فقط دانشگاه تهران حضور داشته است در سال ۲۰۱۹ به ۱۳ دانشگاه رسیده است. بررسی نتایج سال ۲۰۱۹ رتبه‌بندی شانگهای حاکی از آن است که وضعیت دانشگاه‌های ایران در چهار معیار مورد نظر این رتبه‌بندی: کیفیت آموزش، کیفیت اعضای هیأت علمی، بروندادهای پژوهشی و عملکرد سالانه چندان مطلوب نبوده است. و دانشگاه‌های حاضر ایران در این رتبه‌بندی به لحاظ شاخص کیفیت اعضای هیأت علمی در شرایط مناسبی قرار ندارد و تا بحال هیچ یک از اعضای هیأت علمی مشغول به کار در ۱۳ دانشگاه حاضر در رتبه‌بندی شانگهای برنده جایزه نوبل در فیزیک، شیمی، پزشکی، اقتصاد و برنده فیلد مدال در ریاضیات نشده‌اند و از لحاظ استناد به پژوهش‌های اعضای هیأت علمی نیز این دانشگاه‌ها در شرایط مطلوبی قرار ندارند. به لحاظ کیفیت آموزش نیز همه دانشگاه‌ها به جز دانشگاه‌های تهران و صنعتی شریف که فارغ‌التحصیلان آنها موفق به کسب جایزه نوبل و فیلد مدال شده‌اند، بقیه دانشگاه‌ها امتیاز صفر را کسب کرده‌اند. به لحاظ برونداد پژوهشی و سرانه علمکرد علمی نیز دانشگاه‌های ایران در شرایط مطلوبی قرار نداشته‌اند. در کل امتیازهای کسب شده دانشگاه‌های ایران در شاخص‌های رتبه‌بندی شانگهای بسیار ضعیف ارزیابی می‌شود.

پاکستان و اتریش بیشترین محققان را به ایران اعزام کرده‌اند و ۱۰ دانشگاه تهران، علامه طباطبائی، اصفهان، تربیت مدرس، فردوسی مشهد، شهید بهشتی، صنعتی اصفهان، صنعتی شریف، علوم و صنعت ایران و الزهرا بیشترین محقق و عضو هیأت علمی خارجی را پذیرفته‌اند. اما در سال ۱۳۹۴ تعداد ۹۷ استاد خارجی و در سال ۱۳۹۵، تعداد ۱۸۹۲ استاد و مدرس خارجی در دانشگاه‌های ایران حضور پیدا کرده‌اند.

پیشنهادات و توصیه‌های سیاستی

در راستای توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی کشور در آینده عضویت دانشگاه‌های دولتی در اتحادیه‌های و انجمن‌های دانشگاهی منطقه‌ای و بین‌المللی می‌تواند مؤثر باشد. عضویت در این اتحادیه‌ها به معنای ورود به آموزش عالی آن منطقه و پیدا کردن فرصت‌های جدید برای همکاری‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی است. فراتر از عضویت در اتحادیه‌ها و انجمن‌های دانشگاهی منطقه‌ای و بین‌المللی، تأسیس انجمن‌ها و اتحادیه‌های دانشگاهی منطقه‌ای و بین‌المللی در کشور و دعوت از مؤسسات آموزش عالی برتر دنیا برای عضویت در این اتحادیه‌ها می‌تواند، زمینه‌های رشد و توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی کشور را مهیا سازد.

فعالیت‌های علمی بین‌المللی دانشگاه‌های دولتی کشور اگر می‌خواهد از حالت نمایشی دکوری خارج شود و به همکاری‌های مؤثر و پربازده تبدیل شود نخست باید همکاری‌ها در درون بدنه دانشکده‌ها، گروه‌های آموزشی، اعضای هیأت علمی، بدنه دانشجویی، بدنه کارمندی و بدنه پرسنلی دانشگاه، تعمیق پیدا کند. به عبارت دیگر تعمیق همکاری‌های علمی بین‌المللی در تمام سطوح-های تصمیم‌گیری و اجرایی دانشگاه و بدنه تمام مدیریت‌های دانشگاه ضروری است. مثلاً مدیریت مالی دانشگاه برای برنامه‌ریزی‌های مالی خود بین‌المللی شدن و همکاری‌های علمی بین‌المللی را همیشه سر لوحه کار خود قرار دهد. یا مدیریت دانشجویی اگر می‌خواهد خوابگاه و سلف‌های دانشجویی رو تجهیز کند باید استانداردهای بین‌المللی را رعایت کند، حتی مدیریت فرهنگی اگر می‌خواهد کار فرهنگی و جشنواره برگزار

دانشجوی ایرانی در آزمایشگاه متخصص مقیم خارج ۴۷۱ مورد بوده که دانشگاه‌های صنعتی اصفهان، صنعتی شریف، خواجه‌نصیرالدین طوسی، تبریز، امیرکبیر، علوم پایه زنجان، تربیت مدرس، علم و صنعت و گیلان بیشترین همکاری پژوهشی را با ایرانیان متخصص مقیم خارج از کشور داشته‌اند. در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ نیز ۱۶۴ مورد همکاری آموزشی و ۱۱۹ مورد همکاری پژوهشی به صورت پروژه مشترک با ایرانیان متخصص مقیم خارج صورت گرفته است که در این بین دانشگاه صنعتی شریف پیش‌تاز بوده است. در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۴ نیز ۳۹ مورد همکاری پژوهشی و ۶۹ مورد نیز همکاری آموزشی با ایرانیان متخصص مقیم خارج صورت پذیرفته است.

یکی دیگر از مهم‌ترین شاخص‌های مورد بررسی مربوط به دوره‌های تحصیلی مشترک با دانشگاه‌های برتر دنیا بود که این دوره‌ها عمدتاً در مقاطع دکتری و گاهاً در مقاطع کارشناسی ارشد با یک دانشگاه معتبر دنیا توسط شورای گسترش آموزش عالی کشور تعریف و اجرایی می‌گردد. براساس آمار مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی در سال ۱۳۹۴ تعداد ۸۶ دوره تحصیلی مشترک و در سال ۱۳۹۵ نیز تعداد ۷۴ دوره تحصیلی مشترک با دانشگاه‌های معتبر دنیا تعریف و مصوب شده است.

شاخص دیگر مربوط به حضور اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های ایرانی در برنامه‌های علمی دنیا و حضور محققان خارجی در ایران بود که یافته‌های این شاخص نیز حاکی از آن است که در سال ۱۳۹۷، تعداد ۱۲۷۰ نفر از اعضای هیأت علمی در سمینارها و کنفرانس‌های بین‌المللی شرکت کرده‌اند. ۱۰ مقصد اعضای هیأت علمی برای حضور در کنفرانس‌ها و سمینارهای خارجی کشورهای ترکیه، ایتالیا، اسپانیا، یونان، فرانسه، آلمان، هلند، کانادا، چین و روسیه بوده است و ۶۱۷ نفر از اعضای هیأت علمی فرصت مطالعاتی یک ماهه تا یک‌ساله رفته‌اند. اما در طول سال ۱۳۹۷، تعداد ۱۷۷۱ عضو هیأت علمی، دانشمند و رئیس دانشگاه از دانشگاه‌های ایران بازدید کرده‌اند. ۱۰ کشور آلمان، روسیه، فرانسه، ایتالیا، چین، عراق، اسپانیا، افغانستان،

زمینه‌های مشارکت اعضای هیأت علمی در بازنگری و اصلاح سیاست‌ها و خط‌مشی‌های دانشگاهی در حیطه‌های بین‌المللی فراهم شود.

به سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران نظام آموزش عالی کشور توصیه می‌شود با توجه به ظرفیت و پتانسیل عظیم علمی و آموزشی که در کشور وجود دارد به منظور توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی در آموزش عالی کشور دفاتر بین‌المللی آموزش عالی را در کشورهای مختلف جهان تأسیس کنند. تأسیس این دفاتر می‌تواند نقش چشمگیری را در توسعه همکاری‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی دانشگاه‌های دولتی کشور با دانشگاه‌های خارج از کشور، شناسایی فرصت‌ها و چالش‌های جدید آموزش عالی برای همکاری‌های بین‌المللی و معرفی آموزش عالی کشور به خارج از کشور داشته باشد.

کند، باید آیت‌های بین‌المللی شدن تأثیرگذاری در منطقه را در نظر بگیرد. در واقع برنامه اصلی و عمده دانشگاه رسوخ فعالیت‌های علمی بین‌المللی به تمامی بدنه تصمیم‌گیر و اجرایی دانشگاه باید باشد. انجام این کار در بلند مدت اثراتش را حتماً نشون خواهد داد و دانشگاه به یک دانشگاه بین‌المللی در تراز جهانی تبدیل خواهد شد.

وزارت علوم و تحقیقات و فناوری همه دانشگاه‌های کشور را ملزم به تدوین برنامه استراتژیک بین‌المللی کرده و با دیگر وزارتخانه‌ها از جمله وزارت امور خارجه برای تسهیل رفت‌وآمد پژوهشگران داخلی و خارجی رایزنی و مذاکره کند و دولت را قانع کند تا با ایجاد قوانین، بهبود سیاست خارجی و صدور بخش‌نامه‌های جدید از فعالیت‌های علمی بین‌المللی دانشگاه‌ها حمایت کند و موانع موجود در زمینه ورود پژوهشگران خارجی به داخل و پژوهشگران داخلی به خارج از کشور به منظور برقراری ارتباطات مستمر علمی با پژوهشگران و دانشمندان خارجی برطرف نماید.

با توجه به اینکه فعالیت‌های علمی و پژوهشی، منطقه‌ای و بین‌المللی به مراتب پرهزینه‌تر و زمان‌برتر از فعالیت‌های علمی و پژوهشی مشابه در سطح ملی است. توصیه می‌شود برای تشویق و مشارکت بیشتر بدنه علمی دانشگاه به خصوص اعضای هیأت علمی در فعالیت‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی سیاست‌های تشویقی و حمایتی خاصی از قبیل: اختصاص گرنت‌های پژوهشی ویژه، وجود مشوق و اختصاص امتیاز ویژه در آیین‌نامه‌های ارتقا اعضای هیأت علمی برای انجام فعالیت‌های بین‌المللی، اختصاص فرصت‌های مطالعاتی بیشتر به اعضای هیأت علمی، اختصاص جوایزه ویژه برای فعالیت‌های بین‌المللی اعضای هیأت علمی، حمایت مالی و معنوی از فعالیت‌های پژوهشی بین‌المللی در نظر گرفته شود.

با توجه به اینکه آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های موجود در نظام آموزش عالی کشور عمدتاً با رویکرد داخلی تدوین شده و محرک و مشوق‌های لازم برای انجام فعالیت‌های بین‌المللی در آنها در نظر گرفته نشده است، توصیه می‌شود آیین‌نامه‌های و دستورالعمل‌های فعلی مورد بازنگری قرار گرفته و سیاست‌های تشویقی و حمایتی خاصی جهت توسعه و تقویت همکاری‌های علمی بین‌المللی در نظر گرفته شود.

References

- Aarons, G. A., Seijo, C., Green, A. E., Moullin, J. C., Hasson, H., von Thiele Schwarz, U., ... & Willging, C. (2019). Fostering international collaboration in implementation science and research: a concept mapping exploratory study. *BMC research notes*, 12(1), 1-6.
- Aldieri, L., Kotsemir, M., & Vinci, C. P. (2018). The impact of research collaboration on academic performance: An empirical analysis for some European countries. *Socio-Economic Planning Sciences*, 62, 13-30.
- Altbach, P. (2015). Perspectives on internationalizing higher education. *International Higher Education*, (27).
- Berchin, I. I., Sima, M., de Lima, M. A., Biesel, S., dos Santos, L. P., Ferreira, R. V., ... & Ceci, F. (2018). The importance of international conferences on sustainable development as higher education institutions' strategies to promote sustainability: A case study in Brazil. *Journal of Cleaner Production*, 171, 756-772.
- Childress, L. K. (2009). Internationalization plans for higher education institutions. *Journal of studies in international education*, 13(3), 289-309.
- Hoekman, J., Scherngell, T., Frenken, K., & Tijssen, R. (2013). Acquisition of European research funds and its effect on international scientific collaboration. *Journal of economic geography*, 13(1), 23-52.
- Jones, E. (2016). Mobility, Graduate Employability and Local Internationalisation. In *Global and Local Internationalization* (pp. 107-116). SensePublishers, Rotterdam.
- Khorsandi Taskooh, Ali (2015). *International Higher Education: Strategies and Conditions of Possibility*. Tehran: Faculty of Cultural and Social Studies.
- Mehravari Giglou, S., (2021). *Foresight of international scientific cooperation in Iranian public universities*. Dissertation Ph.D.in Higher Education Management, Allameh Tabataba'i University Faculty of Psychology and Educational Sciences Department of Management and Educational Planning.
- Mehravari Giglou, S., Ghiasi Nadoshan, S., & Abbaspoor, A. (2020). Identifying the Factors Hindering International Scientific Cooperation in the Country's Higher Education System and Providing a Solution: a Qualitative Study. *Research in Medical Education*, 12(3), 68-78.
- mehravari, S., nobakht, M., malekpour lapari, K. (2022). Identifying discourses shaping international scientific collaborations in Iranian higher education. *Journal of Research on Management of Teaching in Marine Sciences*, 9(1), 1-20.
- Mehravari Giglou, S., Khorsandi Taskooh, A., Ghiasi Nadoshan, S., & Abbaspoor, A. (2021). Identifying the components of international academic collaboration in higher education: A meta-synthesis study. *Educational Development of Judishapur*, 12(2), 437-453.
- Mehravari Giglou, S., Khorsandi, A., Ghiasi, S., & Abbaspur, A. (2020). Identifying the Causes of Refusal of International Research: Cooperation in the Country's Higher Education System Transcendental Study. *Journal of Research on Management of Teaching in Marine Sciences*, 7(3), 1-23.
- Ramezani, A., Ghahremani, M., Pardakhtchi, M., Zaker Salehi, G. (2018). Situational Analysis and Developing a Model for Management of International Scientific Collaboration in Top Universities of Iran. *Socio-Cultural Strategy*, 7(1), 319-349.
- See, M. (2019). 18 International collaboration: Are the challenges worth the benefits?. *Journal of Animal Science*, 96(suppl_3), 2-2.
- Seeber, M., Cattaneo, M., Huisman, J., & Paleari, S. (2016). Why do higher education institutions internationalize? An investigation of the multilevel determinants of internationalization rationales. *Higher education*, 72(5), 685-702.
- Widmer, R. J., Widmer, J. M., & Lerman, A. (2015). International collaboration: promises and

- challenges. Rambam Maimonides Medical Journal, 6(2).
- Zare Banadkouki, M. R. (2020). The International Collaboration of Iranian Researchers in the Publishing of Scientific Papers: A Case Study of Industrial Engineering. *Strategic Studies of public policy*, 9(33), 150-169.
- Elken, M., Hovdhaugen, E., & Stensaker, B. (2016). Global rankings in the Nordic region: challenging the identity of research-intensive universities?. *Higher Education*, 72(6), 781-795.
- Lee, J. (2013). Creating world-class universities: Implications for developing countries. *Prospects*, 43(2), 233-249.
- Shin, J. C., Toutkoushian, R. K., & Teichler, U. (Eds.). (2011). *University rankings: Theoretical basis, methodology and impacts on global higher education (Vol. 3)*. Springer Science & Business Media.